meene gratie derhalve daar het sterkst en het meest principieel zijn, waar het zedelijk-godsdienstig leven in den gevallen zondaar het machtigst tegen algeheele inzinking wordt gevrijwaard; het rijkst zal die werking zijn, waar tegelijk ook het verstandelijk leven en het kunstleven opbloeit; en het zwakst zal de werking der gemeene gratie zijn, waar wel het verstandelijke leven of het kunstleven tiert, maar het zedelijk-godsdienstig leven schade lijdt.

En houdt men dit nu in het oog, dan is de onderscheiden werking van de gemeene gratie en de meerdere verstandigheid van de *kinderen der wereld* boven die van de *kinderen des lichts*, terstond duidelijk. Verstandelijk en artistisch toch is de werking der gemeene gratie ongetwijfeld veel sterker onder de volkeren uitgekomen, dan onder Israël. De kunst in Israël is des noemens niet waard, zoo ge haar vergelijkt met de kunstontwikkeling in Griekenland. Practisch verstandelijk zijn de Egyptenaren vanouds en de Romeinen in hun bloeitijd in veel hooger zin dan de Israëlieten. En wat het theoretisch verstandelijke aangaat, zijn de beste denkers in Israël zelfs niet voor vergelijking met de uitnemendsten der Grieksche denkers vatbaar. Het blijft heel de historie door zooals het in de dagen van Tubalkaïn en Hiram was. Het geslacht van Seth staat in verstandelijk-practische ontwikkeling bij dat van Kaïn achter, en als Salomo een tempel voor God zal bouwen, moet de bouwmeester voor dien tempel uit het Heidensche Phenicie komen. Het is altoos Mozes, die Gods volk zal leiden, maar die verstandelijk gevoed wordt met de wijsheid der Egyptenaren.

Van elke poging om Israël op kunstgebied of verstandelijk gebied boven de volkeren te verheffen, moet daarom worden afgezien. In dit opzicht werkte de gemeene gratie onder Israël veel zwakker. *De kinderen der wereld waren kundiger en vindingrijker dan de kinderen des lichts.* Maar dit gemis sloot zoo weinig de werking der gemeene gratie ook onder deze »kinderen des lichts" uit, dat veeleer juist de edelste werking der gemeene gratie, d. i. die op zedelijk-religieus gebied, onder geen volk zoo sterk is uitgekomen als bij hen, ook bij die personen, wien *geen* particuliere genade het hart vernieuwd had. Zelfs mogen we nog verder gaan, en zeggen, dat juist het niet-uitkomen onder Israël van de menschelijke ontwikkeling op *verstandelijk* gebied en op *kunst*-terrein een Goddelijk bestel was, om alle kracht der gemeene gratie onder Israël op het céne zedelijk religieuse gebied saâm te trekken. Immers de uitkomst toont telkens, hoe zeer hooge ontwikkeling op kunstgebied en op verstandelijk terrein aan de zuivere zedelijke ontwikkeling eer afbreuk doet. En onze slotsom is derhalve, dat Israël zeer zeker op velerlei ander terrein bij de volkeren achterstond, maar dat het daarom zoo weinig van de gemeene gratie verstoken was, dat het veeleer alleen onder allen de *hoogste* werking dier gemeene gratie, d. i. die op *zedelijk-religieus* gebied, eeuwenlang onderging.

CORRIGENDUM.

In ons artikel XIV sloop op blz. 1 kolom 3, regel 8 van boven, de drukfout in, dat voor: *altoos laag blijven staan*, gedrukt werd: *altoos lang blijven staan.*

„Een klein lid".

Alzoo is ook de tong een klein lid, en roemt nochtans groote dingen. Ziet, een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aansteekt.
Jac. 3 : 5.

De duldelooze zelfvertering der rampzaligen staat in geen woord der Schrift zoo hartaangrijpend uitgedrukt, als in dat korte zeggen: »*En zij kauwden hun tongen van pijn*".

Op die tong trekt zich ten slotte de woede der onmacht saam.

Als wie in de jaren zijner kracht tegen God streed, ten slotte insinkt en niet meer kan, dan keert op het krankbed, bij het naderen van den dood, ja, soms tot in het sterven, de tong zich nog in vloek en lastering tegen den Almachtige.

Tot de dood er is, en ze zelfs nog in de eeuwigheid, om met den Psalmist te spreken, hun tong als een giftige slang tegen God zouden willen scherpen (Ps. 110 : 4).

Maar dan overmant, dan overweldigt hen de pijn der innerlijke zelfvernieling.

En met het schuim wit op de lippen, beswijken ze ten leste in hun lasterend woeden, en kunnen niet meer, en kauwen zich de tong van pijn.

Die trek is niet toevallig gekozen. De Schrift *meest* in het teekenen der voleinde rampzaligheid ook op *de tong* komen.

Jezus gaf bijna hetzelfde toen hij wees op de *knersing der tanden*. Maar zelfs dit is nog het voltooide niet. In dat tandenknersen uit zich nog *iets*. Daar woedt nog de haat tegen Gods Gezalfden Koning in.

Maar op het eind heeft ook dat uit.

Dan *kunnen* ze zelfs de tanden tegen God niet meer knersen. De innerlijke verbrijseling maakt dat ze in hun pijn als in een donkeren kolk verzinken. En met die duldelooze pijn, in zwarten nacht, alleen, is het stukkauwen van de tong het eenig weerwerk der wanhoop, dat hun nog rest om in te wringen tegen hun doodelijke rampzaligheid.

Het zijn niet meer de *vervenen* die ze tegen de prikkels inslaan. Het is niet meer de vermetele *hand* die tegen den hemel wordt opgeheven. Het is niet meer het uitdagend *oog*, dat zich in hoovaardij voor God verhoogt.

Dat alles ligt met doorgesneden zenuw machteloos.

Alleen de tong roert zich nog.

En die tong kauwen ze stuk van pijn.

Vanwaar die ontzettende trek in het stoute Schriftbeeld? Haast *te* afgrijslijk voor het aan forschheid ontwende oor onzer eeuw.

De tong is een klein lid, zegt ons Jacobus in zijn brief, en roemt nochtans *groote dingen*.

En juist daarin ligt hier het mysterie.

Immers van God den Heere is juist dit het majestueuse, dat Hij *spreekt* en het is er, dat Hij *gebiedt* en het staat er. God *sprak*: »Daar zij licht!" en daar was licht. Door het *Woord* des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door den *Geest zijns monds* al hun heir.

Het *Woord* was in den beginne bij God, en het *Woord* was God, en er is geen ding gemaakt, dat niet gemaakt is door het *Woord*.

De *stem* die uitgaat, het *woord* waarin de geest zich uit, het *spreken* Gods is de uitgang zijner almachtigheid.

Dat spreken, die stem, dat woord is daarom in het Beeld Gods besloten. Zonder de sprekende stem is dat Beeld niet af. Eerst als die stem kan uitgaan, is het Beeld Gods het *sprekend* Beeld des Eeuwigen geworden.

»Laat ons menschen maken *naar ons beeld* en naar onze gelijkenis", hield dus vanzelf in, dat de mensch een *sprekend* creatuur, een creatuur met de gave van het *woord* zou zijn; iets wat lichamelijk beduidde, dat hem niet alleen het oog en oor, maar dat hem ook *de tong* in den mond zou worden gegeven.

Het oog neemt op, het oor ontvangt, maar de tong brengt voort, schept het woord, en doet kracht in taal van zich uitgaan.

Niet de tong van den leeuwrik, die slechts orgelt als een vanzelf werkend muziekinstrument.

Maar wel de tong des menschen, die aan gedachten klank, aan gewaarwordingen uiting, aan innerlijke wilsaandrift vorm en lichaam geeft.

De tong is nog lichamelijk, maar ze is het instrument waardoor de mensch in het zienlijke *het onzienlijke* doet overvloeien.

In de stem gaat de ziel uit, en de tong die God u wonderbaar in den mond schiep, maakt dat uw ziel alzoo uitgaan *kan*.

Schrift, druk is slechts een vastleggen van wat de tong in stem en klank uitte. Een tweede en derde exponent door God u verleend, om de wondere macht van de tong te verhoogen.

Maar ook in schrift en druk blijft het een uitspreken van menschelijke gewaarwordingen, menschelijke aandoeningen, menschelijke bezielingen, menschelijke gedachten, menschelijke wilsopwellingen, menschelijke hartstochten, en deze zijn het die de wereld regeeren.

Het geweld van de hand doet wel iets, vooral zoo die hand zich wapent, en oorloogt; maar toch op alle terrein van het menschelijk leven wint het ten slotte de geest, en die geest heerscht door het woord dat uitgaat.

»*Wij zullen de overmacht hebben met onze tong*," roepen en roemen de goddeloozen (Psalm 12 : 5). Het kind van God ervaart het pijnlijk en droef, hoe »*hun tong een scherp zwaard is*" (Ps. 57 : 5). »*Dood en leven* zijn in het geweld der tong," getuigt de Spreukendichter (18 : 21). En Asaf klaagt het van de lasterende geweldigen, »dat hun tong op de aarde omwandelt" (Ps. 73 : 9), als een macht die alles voor zich neerwerpt.

De hand moge tijdelijk heerschen, ten slotte wint altoos de geest, de gedachte het, door het woord der tong, waarin het uitgaat.

De tong heerscht in de wet en in het gebod, in de rechtspraak der goden en in het woord der koningen.

De tong heerscht in den veldheer die zijn bevelen geeft, en in den denker die de wereld der gedachten leidt.

De tong heerscht in het lied van den zanger en in de bezieling van den profeet.

De tong heerscht in den twist die uitgestreden, en in het vermaan dat op de ziel gebonden wordt.

De tong heerscht in wie onderwijst en opvoedt, en in wie wegsleept door zijn spreken.

De tong heerscht in het gebed en in den vloek. In den lofzang en in den kreet des oproers.

Ze heerscht in het gerucht dat omwandelt op aarde. In de leugen die zich van mond tot mond voortplant. In den laster, in de smaadtaal, in de taal der verguizing. In den vloek, die God hoont.

Klein moest dus juist dat lid zijn, zooals naar de herinnering des apostels, steeds het *kleine* besteld is, om de machtigste werkingen te oefenen.

Glad dun de stang in den mond van het paard, maar niettemin heel het kolossale dier beheerschend. Smal het roer achter aan het groote schip, en nochtans heel het logge gevaarte omwendend. Of, toepasselijker beeld nog, één nietige vonk, en met een slag gaat het schot af of springt de mijn van dynamiet.

Het vuur zelf vlamt op in tongachtigen vorm. Het is, naar luid van Jesaja, »*de tong des vuurs*, die de stoppelen op het veld verteert" (5 : 24); en als op den eenigen Pinksterdag God de Heilige Geest in zijn kerk nederdaalt, ziet de verwonderde schare op de hoofden der verkoronen glinsteren verdeelde »*tongen als van vuur*".

Een Goddelijk symbool, niet van menschelijke vinding, en daarom u van den huishaard toesprekend, en in de wonderen van den Pinksterdag u als met den vinger Gods aangewezen.

Het vuur vlamt in *tongen*, en de tong vlamt in *vuur*.

In vuur des *Geestes*, door God u in de ziel ontstoken, of ook ... in vuur, ontstoken uit de hel, en u het rad uwer geboorte in onheiligen gloed ontstekend.

Ook gij ontvingt dat wondere instrument *der tong* van uw God. Uw stem, uw woord, uw macht tot spreken. En in die tong, die u tot spreken bekwaamt, sneed God een der diepste trekken van zijn eigen Goddelijk Beeld in uw wezen in. En dat natuurlijk niet voor spel, maar met een hoog en ernstig doel. Om Hem te verheerlijken. Om u gemeenschap van mensch tot mensch te doen hebben. Om liefde uit te storten. Om te bidden, om te danken, om te zingen en te jubelen, zooals geen engelenstem kan.

Schreedt ge nu reeds zoover in de heiliging van uw persoon voort, dat ge ook gingt merken op *die tong*?

Ook dat *kleine lid* begon met bij u zoowel als bij anderen voertuig van onbeduidendheid, van ijdelheid, van hartstocht, zelfs van zonde te zijn.

Herinner u maar van zoo menigen dag in uw leven, wat er dien lieven langen dag al zoo over uw tong uitgleed naar buiten. Vooral wie schier nooit zwijgen kan, spreekt op één enkelen dag zoo ontzettend veel af. En wat was het dan? Het Beeld Gods zoudt ge dragen. Meest over uw tong zou dat Beeld Gods uitgaan. En wat was het, dat er over kwam? Niets zeggend gekeuvel, achterklap, booze taal in nijd of toorn, ijdel gezwets, hoogheid, eerzucht, zoo maar niet die »vuile taal" waar het apostolisch woord tegen ingaat.

Die zijn tong bewaart, bewaart zijn ziel, riep Salomo reeds voor straks dertig eeuwen. Reeds David leerde ons bidden: »Bewaar mij, Heere, dat ik niet zondige met mijne tong." Als hij voor God zijn gelofte stamelt, betuigt hij: »Mijn tong zal uw gerechtigheid vertellen, de uwe alleen". En de apostel herhaalt het: »Alle tong zal God belijden."

Is dan ook hier niet oorzaak voor elk kind van God, om tot inkeer, om tot zelfonderzoek, om tot heiliger zelfbeheersching te komen?

Nog meest, zegt Jacobus, gaat het om en om bij 'sHeeren volk. Met dezelfde tong nu eens God loven, en dan den broeder lasteren.

Zoet en bitter uit eenzelfde fontein.

En toch, ook daar *moogt* ge niet op insiapen. Ook dat »kleine lid" moet getemd, moet ingetoomd, moet *onder de macht des Heiligen Geestes* komen.

Want weet wel, ook uw menschelijke tong kan niemand, kunt ook gij niet temmen.

De tong in den mensch, ook in u, temmen en daardoor heiligen, kan alleen de God, de Heilige Geest, die in uw woont.

Register op E VOTO.

Er is een *naam-*, *zaak-* en *tekst*register op de vier Deelen van *E Voto* in gereedheid gebracht, dat voor de premie-inteekenaren op dit werk verkrijgbaar wordt gesteld tegen den prijs van *vijf en zeventig cents*. Voor de overige koopers van *E Voto* tegen den prijs van *een gulden vijf en twintig cents*.

Premie-inteekenaren op *E Voto*, die dit Register in hun bezit wenschen te hebben, worden hiermede uitgenoodigd bij de abonnementsgelden voor de *Heraut* in Januari *vijf en zeventig cents* extra te voegen.

Zij, voor wie dit op opeens te veel mocht zijn, kunnen volstaan met in Januari 1897, in April 1897 en in Juli 1897 telkens bij het abonnementsgeld *vijf en twintig cents* op te zenden.

Aan alle premie-inteekenaren, tevens abonnenten, die hieraan voldoen, zal bedoeld Register, zoodra het van de pers komt, en de *vijf en zeventig cents* afbetaald zijn, franco aan huis worden toegezonden.

Amsterdam, 8 Januari 1897.

Een wolkje als eens mans hand.

Het jaar 1896, dat achter ons ligt, was op kerkelijk gebied niet zonder beteekenis.

Binnen de wanden onzer Gereformeerde kerk is de toestand in gunstigen zin gewijzigd. Er is geen tooverkracht van de Synode te Middelburg uitgegaan, maar wel is op die Synode gebleken, dat wie achtte het op haren en snaren te kunnen zetten, zich vergist had in de gesteldheid der geesten. Waar men waande door een oceaan gescheiden te zijn, bleek weinig meer dan een best met slappen polsstok overspringbare uitwatering tusschenbeide te liggen. De mannen die men zich negerzwart had voorgesteld, bleken nu ze voor het voetlicht kwamen, hoogstens wat Levantsch getint te zijn. Zoo waakte vanzelf door het samenzijn de verflauwde broederliefde weer op. En onder zoo gunstig gesternte was de gelegenheid schoon, een gelegenheid waarvan dan ook ruimschoots gebruik is gemaakt, om saâm een historisch bad te nemen, en met iets van de bezieling der vaderen in het hart Zeelands aloude hoofdstad te verlaten.

Sinds nu leven we veel rustiger, onder veel kalmer gedijen, en bezien zelfs de pessimisten onder ons de dingen door min donker gekleurden bril.

Nu maar gebleken is, dat onderwerping aan den wil of zin van wien ook is uitgesloten, en dat op niets anders wordt aangedrongen dan op een zich gevangengeven in den geest der vaderen, verving willigheid het tegenstribbelend verzet.

Hiertoe bepaalde zich echter de winste van 1896 niet.

Immers wie waarlijk de Gereformeerde belijdenis liefheeft, sluit zich niet op binnen hetgeen nu reeds kerkelijk op beteren voet geïnstitueerd is, maar blijft banden gevoelen aan wat, ook buiten ons institutair leven, in den boezem der Nederlandsche Hervormde kerk nog niet geheel van den geest der vaderen vervreemd is.

Al is het toch, dat velen in dit kerkgenootschap bij ons slechts afgunst en vijandschap te hunwaarts onderstellen, de zaak onderzoekende zouden ze slechts een gebondenheid der liefde vinden.

Ongetwijfeld, we weerstaan beslist en zonder aarzelen de afdoling van de waarheid, waarvan duizenden bij duizenden in dit genootschap het slachtoffer worden. Niet alleen de doling der Modernen en der Groningers, maar ook die der Arminianen en Ethischen. Reeds sinds we in '78 het eerst uitkwamen, hebben we op dit punt nimmer zwakheid gekend, en het duidelijk uitgesproken, dat het standpunt ook der Ethischen op de proef onhoudbaar zou blijken.

En ook is het waar, dat de ijzeren band ons ergert, dien deze kerk in den vorm van haar reglementair genootschap om den nek draagt.

Maar wie zal ons dit euvel duiden, die voor oogen ziet, hoe onze broederen in dit genootschap met ons tegen deze velerlei dwaling protesteeren, en met ons dit reglementair genootschap als in strijd met de Gereformeerde beginselen veroordeelen?

Ook van wat men lastert, dat belustheid op het kerkelijk goed ons drijven zou, kan de hersenschim alleen spoken in het verwarde brein van wie ganschelijk vreemd is aan wat onder de Gereformeerden verhandeld wordt.

Wat we alleen zoo vurig wenschen en begeeren, is dat onze broederen in de Nederl. Hervormde kerk toch weer terug mochten keeren tot het kerkelijk beleven van hun Belijdenis, en dat ze, op wat wijs ook, weer in één kerkelijk leven met ons, den strijd voor de waarheid, Gode tot eere, en ons volk tot heil, in dit goede land mochten voortzetten.

En juist te dezen opzichte nu werden de vooruitzichten, pas tien jaren na de Doleantie, onmiskenbaar gunstiger.

Eer kon het al moeilijk.

Velen van hen, die tot 1886 in één gelid met ons stonden, en toen zich tegen ons stelden, moesten zich wel in hun gewrongen positie vastzetten. Dit was zeker diep te betreuren, maar het *kon* zielkundig schier niet anders. Bij deze mannen heerschte de geest der bitterheden. Laat ons er *niet* bij zeggen, waarom. En er ons liever in verheugen, dat zelfs velen der oudere broederen zich dezen demon der bitterheid van het lijf hielden.

Maar natuurlijk bij een jonger geslacht kon weer objectieve waardeering, kon weer onpartijdig oordeel, kon weer een vragen naar eigen gedragslijn en eigen plichtsbetrachting opkomen.

En in dit opzicht nu deden we een schrede vooruit.

Hier en daar liet zich van Gereformeerde zijde weer een stem hooren, die voor de waarheid ook in het kerkelijk leven dorst uitkomen. Tegen de valsche theorie der antinomiaansche kerkelijke berustingsleer werd nu en dan protest aangeteekend. Men was bedacht op het zoeken van een ander en beter standpunt. Hoe zwak ook nog, er was toch als de ritseling eens nieuwen levens.

Aan meer dan één hemelstreek een wolkje als eens mans hand.

Iets waaraan we daarom waarde mogen hechten, omdat deze Gereformeerde broederen, konden ze zich, met kennis van zaken, in de eischen van het historische Gereformeerde leven gaan thuis gevoelen, steeds klaarder en steeds duidelijker zouden inzien, dat ze zich in een valschen toestand bevinden, waarin duurzaam voortleven, hun zelven ten slotte onmogelijk zal zijn.

En hierbij komt dan in de tweede plaats, dat ook de volgelingen der Ethische richting vooruit of terug moeten, en hiervoor een oog beginnen te krijgen.

De Schriftcritiek geeft hier den doorslag.

Want natuurlijk kan men, zelf orthodox opgevoed, nog wel van de Schrift op den Christus teruggaan, wijl men dan toch nog den »Christus der Schrift" behoudt, maar het tweede geslacht kan dit niet. Met de Schrift begint hun ook de »Christus der Schrift" te ontzinken.

Dit nu dringt sommigen hunner vooruit, reeds de vallei in, die naar de dorre vlakte van het Modernisme doet afdalen. Maar ook doet het anderen huiveren, stilstaan op den weg en een schrede zijwaarts doen, met iets reeds in het hart van heimwee naar Gods heilige bergen.

Ook met het oog op deze dubbele geestesactie mogen onze Gereformeerde kerken toch gebeden zijn, »een brief van Christus" te zijn, een prediking van de kracht der waarheid in het leven.

En voorts zij er studie, zij er onderzoeking der historie en der beginselen, en worde de vrucht dier onderzoekingen in klaren vorm, en met den geur der rijpheid, onder het publiek gebracht.

Een tijd, zoo schoon en zoo gunstig, als we thans doorleven, keert niet licht weder.

Dat dan die tijd een vruchtbare zij voor onze toekomstige ontwikkeling, en dat we, nalatende alle kleingeestig en enghartig getwist en gekibbel, in de volheid onzer manlijke kracht mogen arbeiden aan de heerlijke taak, waartoe de Koning der Kerk ons roept.

Kerspel of Rondpreeken.

I.

De vraag, of in grootere kerken »rondpreeken met wijkindeeling" op den duur het meest doeltreffende stelsel van bearbeiding der gemeente zal blijken, is tot dusver niet met genoegzamen ernst aan de orde gesteld.

Men weet, hoe het vraagstuk staat.

In schier geheel de Christelijke kerk op aarde is ons »rondpreeken met wijkindeeling" eenvoudig onbekend.

Zoogoed als overal bestond steeds en bestaat nog het stelsel van kerspel-indeeling *Rondpreeken* en *kerspelindeeling* staan zoo tegenover elkander, dat bij rondpreeken de onderscheidene predikanten eener zelfde plaatselijke kerk bij toerbeurt in alle kerken prediken, terwijl in het kerspelstelsel elk predikant aan één bepaalde kerk verbonden is, en dus ook, uitzonderingen nu daargelaten, aldoor in dat zelfde kerkgebouw optreedt.

Wel zit er nog meer achter; maar voor de gemeente is dit het meest in het oog loopende, het sterkst sprekende onderscheid. De prediking vooral beheerscht den toestand der gemeente. Een gemeente met krachtige, deugdelijke, bezielde prediking wast en wint; en zoo ook als de prediking inzinkt, zinkt op den duur ook de gemeente in. Vandaar dat naar de prediking zich ook ten deze het oordeel regelt, en dat men heeft óf *kerspelstelsel* d. i. in hetzelfde kerkgebouw voor hetzelfde gehoor steeds denzelfden prediker, óf het stelsel van »*rondpreeken*", d. i. in alle kerkgebouwen bij toerbeurt alle leeraars en het gehoor wisselend naar den leeraar die optreedt.

En zoo nu de tegenstelling genomen, dan dient er allereerst op gewezen, dat het rondpreeken pas drie eeuwen en slechts in een deel der Gereformeerde kerken bestaat, terwijl omgekeerd de Grieksche, de Lutherse, de Roomsche, de Engelsche, de Doopersche, de Methodistische en alle andere kerken, van wat naam ook, in beginsel het kerspelstelsel volgen.

Enkele Non-conformisten maken hierop wel een uitzondering, in zooverre sommigen hunner gansch geen plaatselijk-verbonden leeraars, maar alleen genootschapspredikers kennen; maar ook dan nog geschiedt de toewijzing van zulk een prediker tijdelijk altoos aan één bepaalde kerk of kapel. En zoo ook weten we, dat enkele Luthersche regelingen ten deele van het Kerspel afwijken, maar toch altijd zoo, dat ze *niet* op onze lijn overkomen.

En wat bovendien alles afdoet, heel deze tegenstelling geldt natuurlijk alleen maar voor de grootere gemeenten met meer dan één leeraar en meer dan één kerkgebouw. In alle overige is van »rondpreeken" eenvoudig geen sprake, eenvoudig wijl, als er maar één kerkgebouw is, zelfs de tweede kerk voor het om en om prediken niet bestaat.

Houdt men nu in het oog, dat zelfs in onze Nederlandsche Gereformeerde kerken, waar het rondpreeken er het meest vast inzit, de plaatsen met meer dan één predikant en meer dan één kerkgebouw slechts een zeer klein percent op het geheele cijfer uitmaken, en nog gaandeweg slinken, dan wordt het duidelijk, dat het stelsel van »*rondpreeken*", dat buiten de Gereformeerde kerken zoogoed als nergens, en in de Gereformeerde kerken alleen principeel in Nederland, en zelfs dan nog alleen in de grootere gemeenten ontstond en stand hield, in niet één tienduizendste deel van de Christelijke kerk op aarde heerscht.

Toch ligt hierin op zichzelf nog geen veroordeeling voor dit stelsel. Het vieren van het heilig Avondmaal door aanzitting aan één tafel, is eveneens als het schier uitsluitend gebruik van de Psalmen voor den kerkelijken zang, slechts tot een zeer klein gedeelte, en dan nog schier alleen in Nederland, beperkt, zonder dat hieruit ook maar in het minst voortvloeit, dat zulks te veranderen zou zijn. Perziken zijn gemeenlijk zeldzamer dan stoofappelen. De wilg wint het van den ceder in het cijfer.

Wat we met onze eerste opmerking over de tegenstelling tusschen het stelsel van »rondpreeken" en »kerspel-indeeling" bedoelen, is dan ook alleen, om aan ons Nederlandsch publiek het denkbeeld te ontnemen, alsof hetgeen onder ons gewoonte is, en wat wij ons haast niet anders kunnen voorstellen, regel op aarde zou zijn.

Dat beeldt, wie niet verder ziet dan zijn eigen land en in dit land niet dan zijn naaste omgeving, zich zoo licht in.

Die indruk nu is onjuist.

En daarom was het noodig, eer we verder op dit onderwerp ingaan, het duidelijk voor onze lezers te maken, dat hetgeen onder ons te Amsterdam, te Rotterdam, te Utrecht enz. feitelijk bestaat, niets is dan een zeer, zeer geringe uitzondering op den overigens allerwegen onder alle natiën en in allerlei soort kerken gevolgden regel, dat ieder herder zijn eigen kudde heeft en zijn eigen lokaliteit, waarin hij voor zijn gemeente optreedt; is de kudde klein dan hij alleen, is die kudde groot dan met een ambtgenoot; maar toch altoos zoo, dat hij aan één gebouw en in dat gebouw aan de daar geregeld kerkende gemeenteleden verbonden is.

Zelfs in het land van Knox, in het van huis uit Gereformeerde Schotland, bestaat in de Vrije Kerk, in de Vereenigde Presbyteriaansche kerken, niet ons stelsel als zoodanig.

Spurgeon, om nu een man te noemen, dien elk onzer lezers kent, predikte niet rond met zijn ambtgenooten, maar altoos in den éénen zelfden Tabernakel.

Zoo is het in Amerika met De Witt Talmage.

Zoo is het met alle beroemde predikers uit het buitenland.

Men kan dus waarlijk niet zeggen, dat wie de vraag opwerpt, of allicht het kerspelstelsel verkieslijk ware, een drijver van vreemde opiniën is.

Veeleer dient de vraag gesteld, wat onze vaderen bewoog het kerspelstelsel, dat ook zij van hun jeugd gekend hadden, te laten varen, en of de verwachtingen, die zij van het door hen gekozen stelsel koesterden in vervulling zijn gegaan.

Oppervlakkige lieden plegen een gewichtig vraagstuk als hier aan de orde is, gemeenlijk af te doen met de echt Pelagiaansche opmerking: »Altoos denzelfden Dominee hooren, ik zou er hartelijk voor bedanken. Ik ga waar ik wil en wil vrij zijn".

Toch gevoelt ieder, dat hierin niets spreekt, dan het Conservatisme van de Pelagiaansche eigendunkelijkheid.

Immers op alle onze dorpen bestaat voor uw broeders en zusters juist diezelfde toestand, waarvan gij zegt, dat hij voor u geestelijk onbruikbaar is.

Zijn hun zielsbehoeften dan anders dan de uwe? Of is het Godsbestel soms in verwarring geraakt, en is het bij ongeval dat niet alle geloovigen in steden wonen?

Men gevoelt, dat is geen redeneeren. Ook hier moet naar beginsel gevraagd.

Beroeping of Oproeping?

I.

Tot dusver volgde men ten onzent de schier vaste gewoonte, dat wie in den dienst der Zending zou uitgaan, *zichzelven had aan te bieden*.

Het Genootschap, de Vereeniging, de Kerk, die zenden zou, *beriep* niet, maar *riep op*.

Dan verscheen er van hier of daar een jong man, die zin in Zending had, soms een die er innerlijke drijving voor gevoelde. Die jonge mannen werden dan opgeleid in een soort apaarte opleidingsschool. En was dat afgeloopen, dan liet men ze naar Indië gaan.

Zoo ging het bijna zonder uitzondering. Ieder voud het zoo natuurlijk. Critiek ontbrak geheel.

En zelfs toen in de Gereformeerde kringen allengs het besef ontwaakte, dat de Zending geen particulier bedrijf was, maar alleen van de kerk, als zoodanig, kon uitgaan, en nader nog werd ingezien, dat de

te zenden persoon »een Dienaar des Woords in het ambt" moet zijn, bleef men nochtans wat de tegenstelling tusschen *beroeping* en *oproeping* aangaat, het oude spoor volgen.

De broeders Deputaten deden het zoo kiesch mogelijk, maar het denkbeeld dat de man die gaan zou, zich had aan te bieden, bleef toch op den voorgrond staan.

In verband met ons verleden kon dit ook bijna niet anders. Andere Deputaten zouden allicht evenzoo gedaan hebben. Maar toch was het opmerkelijk dat reeds aanstonds een stem van protest werd vernomen, die verklaarde: »Ik wil volgaarne, maar mij aanbieden mag ik niet. Ik zal gaan, als de kerk mij roept."

Nu onderscheide men hierbij aanstonds drieërlei: de *voorbereidende* roeping, de *ambtelijke* roeping en de roeping door den *Heiligen Geest*.

Een vader heeft een vromen, knappen jongen. Waarom zou die jongen geen Dominee worden? En natuurlijk vooral onder de kleine burgerij lacht zulk een denkbeeld zulk een jongen knaap wel aan. Hij wordt er beter door. Zijn jongere broeder achter de toonbank en hij op den preekstoel. Men ziet dan ook dat jonge mannen uit hoogere standen zeer zelden lust hebben om Dominee te worden. Nog wel eens als ze pas 10 à 12 jaar zijn, maar later slijt dit uit. Men bezie heel dezen loop der dingen dus zeer nuchteren. Als menig vader zegt: Zoudt ge geen Dominee willen worden? — en de jonge knaap begint op dat zeggen welhaast »roeping" te gevoelen, dan is dit in negen van de tien gevallen voorshands weinig meer dan zelfmisleiding.

En toch gebruikt God de Heere, in zijn Voorzienig bestel, ook dezen trek der ijdelheid, met heiliger lust gemengd, om straks zijn kerken van leeraars te voorzien.

Want dat hier zijn Voorzienig bestel in is, kunt ge daaraan merken, dat kerken die een andere methode volgden, en geen knapen opleidden, maar wachtten tot mannen van 23, 24 en meer jaren, die wisten wat ze deden, zich aanmeldden, op wetenschappelijk gebied vermagerd zijn, en daardoor bloot-stonden aan allerlei gevaar van afdoling.

Het leek wel schoon, en sprak ons dualistisch hart wel toe. Wachten tot iemand krachtdadig bekeerd is, en als hij dan zegt roeping te hebben, hem zoo snel mogelijk opleiden. En ook moet volmondig erkend, dat er op die wijs zeker aantal uitstekende predikers voor de kerk gewonnen zijn. Maar zoodra men deze uitzondering tot *regel* gaat verheffen, en op die wijs zijn algemeene opleiding inricht, valt men onder het oordeel der historie. Het is de particuliere van de gemeene genade scheiden, en echt Doopersch de Voorzienige voorbereidende gratie miskennen.

De gewone loop der dingen is daarom, en zal blijven, dat allerlei speelsche inval, menschelijke ijdelheid, en misleide gevoelswerking, voor wat de menschelijke zijde betreft, bepalen blijft, wie voor Dominee zal studeeren; en dat nochtans in en door deze menschelijke zwakheid de Heere onze God zijn raad vervult, en leeraars voor zijn kerken toebereidt.

Meest volgt dan daarop, na volbrachte studie, de uitwendige roeping der kerk, zonder dat de nu geroepen prediker zich nog klaar en helder van zijn innerlijke geestelijke roeping bewust is. Hij gelooft wel, dat hij in Gods weg is. Dat leidt hij af uit zijn opvoeding en levensgang van zijn jeugd aan, uit zijn slagen bij het onderzoek, en uit het ontvangen beroep, en ook is hij innerlijk wel met lust vervuld, om in dezen dienst te arbeiden; maar natuurlijk een innerlijke roeping van den Heiligen Geest is nog zoo heel iets anders.

Die roeping des Geestes gaat dan ook meestal niet vooraf, maar volgt. Met uitzonderingen natuurlijk. Enkele mannen worden te voren openbaar. Maar als regel mag gezegd, dat de van God verwekte leeraars, van wie een reuke des levens uitgaat, eerst bij toenemenden persoonlijken wasdom in Christus, ook tot die ambtelijke zekerheid geraken, die hen staan doet, met klaar besef van Goddelijke roeping, in de kracht des Heiligen Geestes.

In hoofdzaak nu gaat dit bij den dienst der Zending juist evenzoo, alleen komt hier het avontuurlijke, de zin voor het onbekende, de aantrekkelijkheid van het mysterieuse bij.

Hieruit is het te verklaren, dat in Engeland en Duitschland, waar de nomadische neiging om de wereld in te trekken nog zoo sterk is, het denkbeeld om in de Zending uit te gaan zooveel meer vat op het gemoed heeft, dan in ons hokvast Nederland.

Vroeger was ook onder ons die neiging sterker, en de *trek* der Boeren in Transvaal toont wel, hoe die neiging ook in het Hollandsch karakter kan opwaken. Maar, als regel, mag gezegd, dat »oost west thuis best" nog tamelijk wel de stemming der gemoederen bij ons uitdrukt.

Verdrukking, nood kan tot landverhuizing nopen. Wie vrij is en leven kan, blijft liever in het land.

Maar op sommiger gemoed heeft, vooral in den knapenleeftijd, het avontuurlijke toch nog vat, en mengt zich dit avontuurlijke nu met kinderlijke liefde voor Jezus, en is men door wat sterk gekleurde zendingsberichten verlokt, dan ziet men dikwijls reeds vroeg het besluit rijpen: »Ik wil zendeling worden", en als er dan zijn die helpen willen, gaat het dien weg op.

Op zichzelf nu is hier niets tegen. Al werkt ook hierbij allerlei verkeerde trek soms mede, toch kan de Heere ook daardoor zijn doel bereiken. Alleen is het zaak dat de ouders hier dubbel voorzichtig zijn. Wat Dominee worden is, kunnen ze nog eenigszins beoordeelen, en zelfs een knaap kan zich hiervan eenigszins een voorstelling vormen. Maar wat het is op geheel vreemd terrein, op Soemba bijvoorbeeld, in den dienst der Zending te arbeiden, daar weet noch vader noch zoon gemeenlijk iets af.

Te zeggen: »Ik studeer voor Zendeling" moet dan ook altijd zoo verstaan, dat de kerken zullen te oordeelen hebben, of men dit worden kan, of men er lichamelijk en geestelijk voor geschikt is, en of de kerken u roepen zullen.

Een Dienaar des Woords in de Zending moet aan veel hooger eischen beantwoorden, dan een Dienaar hier te lande. Eigenlijk moest het de maarschalkstaf voor de besten onder de leeraren zijn.

Maar juist dit eischt bescheidenheid, en een afwachten wat de Heere doen zal.

Wie dien wensch als knaap of jongman in zijn hart gevoelt, doet dan ook stellig beter, met dit voorshands voor zich te houden, en stil en rustig voor Dominee te gaan studeeren.

Later zal dan wel blijken, of hij verder kan komen.

En een der grootste nadeelen van een zoogenaamde Zendingsopleiding school juist hierin, dat men reeds op jonger jaren beslissen moest, en eens dien weg op, zoo moeilijk terug kon.

Houdt intusschen die innerlijke wensch en drang aan, dan steekt er niets in, dat men zich ook meer opzettelijk op de missionaire studiën toelegt, en in vertrouwden kring zijn zielswensch begint te openbaren.

Van lieverlede wordt dit dan wel in breeder kring bekend. En als er kerken zijn die uitzenden willen, hooren die wel, welke de leeraren zijn, die lust voor de missie hebben.

Toch is ook in dit alles nog niets dan de Voorzienige voorbereidende werking, en eerst daarna kan de uitwendige roeping door de kerken volgen, om in den regel eerst nog veel later, bij toenemenden wasdom in Christus, ook tot die persoonlijke ambtelijke verzekerdheid te leiden, waarin zich de roeping van den Heiligen Geest openbaart.

Principieel is er alzoo tusschen den Dienst des Woords hier te lande en in Indië geen verschil. De eischen zijn voor Indië hooger. De keur moet scherper zijn. Indië eischt meer toewijding en zelfverloochening. Maar het karakter van den dienst en van de roeping er toe blijft één. *Het werk des Vaders* is de Voorzienige voorbereidende roeping, *het werk des Zoons* is de roeping der kerk, en *het werk des Heiligen Geestes* is de innerlijke roeping van ambtelijke zekerheid.

Roept nu een vacante kerk sollicitanten voor den Dienst des Woords op?

Immers *neen*.

Welnu, laat de kerk dit dan ook niet doen voor den Dienst des Woords in de Koloniën.

Zeker, men mag er zich over uitspreken, en de kerken mogen zeer wel weten, dat er hier of daar een predikant is, die tot gaan bereid zou zijn, maar solliciteeren komt voor een ambt nooit te pas. Wie zou solliciteeren om ouderling, solliciteeren om diaken te worden? Sollicitatie en kerkelijke roeping sluiten elkaar uit.

Buitendien, als eenmaal de goede regel zal gelden, dat wie zulks verlangt van de classis ook in de missionaire vakken zal kunnen geëxamineerd worden, dan weten de kerken, wie de jeugdige leeraars zijn, die het eerst in aanmerking komen, en kan men op dezulken nader het oog richten.

Alleen het ongeordende van onze toestanden was dan ook oorzaak, dat men aanvankelijk een op zichzelf min goeden weg insloeg, waarvan men nu dan ook reeds terugkeert.

Verre blijve daarom ook in deze zaak alle soort critiek, die splinters in het broederoog zoekt, of ook om den eisch van het beginsel den nood des levens voorbijziet.

Critiek mag ook ten deze nooit anders dan het opsporen van den juisten weg bedoelen.

Maar juist daarom mag degene, die door zulke critiek zich getroffen voelt, nimmer den onzedelijken eisch stellen, dat men, om hem te sparen en vrij uit te laten gaan, de waarheid bedekken zou.

Nog twee brieven.

Hoewel wij er eindelijk toe overgingen, de discussie voor gesloten te verklaren, ontvingen we nogmaals, achtereenvolgens, twee brieven van den heer De Savornin Lohman.

In elk ander geval zouden we, na ons eenmaal genomen besluit, stellig de opneming hiervan geweigerd hebben. Het gaat niet aan, zulk een over en weer schrijverij aldoor voort te zetten.

Voor ditmaal zullen we intusschen, om het kiesche der wederzijdsche verhouding, beide brieven nog plaatsen.

Wij wenschen tot het laatste toe tegenover den heer Lohman eer *te veel* dan *te weinig* in te schikken.

De eerste brief luidt aldus:

Geachte Hoofdredacteur!

Gij wenscht de discussie over de beteekenis van discussies in een professorenkrans te sluiten, en ik leg mij gaarne daarbij neer.

Maar gij brengt een nieuw feit ter sprake, waaromtrent ik mij gaarne publiek verantwoord.

Ik zou »eene gansche reeks van stellingen, zonder eenig aanzoek om verlof, hebben medegedeeld; stellingen die nog niet eens waren afgehandeld en die toevallig in bespreking waren juist bij dezelfde hoogleeraren, die bijeen plachten te komen in het professorengezelschap."

Deze bewering slaat blijkbaar terug op hetzelfde feit, waarop ook de Senaat der V. U. het oog schijnt gehad te hebben, toen hij de bekende 18 stellingen publiceerde met deze toevoeging: »de Senaat der V. U. alhier, gezien hebbende, dat eenige deelen uit een stuk, tot zijn archief behoorende, publiek zijn gemaakt, heeft het geraden geoordeeld dit stuk *in zijn geheel* openbaar te maken, opdat het in zijnen samenhang en zijne strekking kunne worden beoordeeld."

De zaak is deze:

In mijn tot de Commissie van Enquête gericht schrijven heb ik, om te doen zien op welke wijze thans mijne toenmalige ambtgenooten art. 2 der statuten voor H. O. wilden uitleggen, een deel der stellingen medegedeeld, die destijds in behandeling waren bij den Senaat; waarvan de voornaamste reeds waren vastgesteld, en die *bestemd waren om te worden gepubliceerd.*

Hierin stak zeer zeker niets ongeoorloofds.

Later besloot ik dit schrijven te publiceeren. Nadat de brochure »de aanval op Scimpost enz." reeds afgedrukt was, viel het mij te binnen, dat in dit schrijven ook de bewuste stellingen waren opgenomen, die *op dat oogenblik* nog geen publiek domein waren. Ik heb toen nog te elfder ure de proef teruggevraagd, en *daarin zoodanige wijzigingen aangebracht, dat niemand er uit lezen kan door wie of van wie die stellingen gemaakt waren.* Zelfs de aanhalingsteekens zijn weggelaten; men zie bl. 55—58 der genoemde brochure; er blijkt alleen uit dat »men" »in den kring der professoren" »het onderwijs aan die stellingen wil binden." Van den Senaat wordt niet gesproken, en als deze de ontworpen stellingen nog had willen wijzigen of vervangen, zou niemand uit mijne brochure hebben kunnen afleiden, dat bedoelde stellingen bij den Senaat in de maak geweest waren. Zelfs nu heeft meer dan een deze overeenkomst niet opgemerkt, en het blijft mij dan ook nog steeds een raadsel, waarom de Senaat plechtig verklaart »het geraden te oordeelen dit stuk thans in zijn geheel openbaar te maken", te minder omdat hij dit toch zou hebben gedaan.

Het komt mij derhalve voor, dat, vermits ik geen auteur genoemd noch geheime feiten gepubliceerd heb, niet gezegd kan worden misbruik gemaakt te hebben van mijne bekendheid met feiten, of indiscreties tegenover personen te hebben begaan. Toch zou ik zelfs in dezen vorm de stellingen liever niet hebben opgenomen in mijn schrijven aan de Commissie van Enquête indien ik tijdig bedacht had, dat publicatie van dit schrijven ook publicatie van die stellingen moest meebrengen. Dit niet bedacht te hebben doet mij leed, en ik acht mij verplicht dit aan het uw blad lezend publiek mede te deelen. Maar ik ontken door deze handeling het recht verbeurd te hebben, anderen de bevoegdheid te betwisten, iemands in privaten kring uitgesproken gevoelen, zonder diens verlof, te publiceeren.

Ü voor de plaatsing dezer regelen dank zeggende, met verschuldigde hoogachting,

Uw dw. dienaar,

A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

19 December 1896.

Over het *feitelijke* kan geen verschil van gevoelen bestaan. Er waren *stellingen* van zijn ambtgenooten in bespreking, omtrent wier publicatie nog niets besloten was. Een groot deel van deze *stellingen* heeft de heer De Savornin Lohman publiek laten drukken, en zulks op eigen autoriteit, en op zulk een wijze, dat ieder deskundig lezer te weten kwam, dat dit *stellingen* waren, die door zijn ambtgenooten waren voorgesteld. Het verband waarin de inlassching plaats had, liet desaangaande geen twijfel over, en er straalde duidelijk door dat dit *stellingen* waren, waaraan zijn ambtgenooten hem wilden binden.

Beide malen gold het dus het publiceeren, zonder verlof, van *stellingen* in den kring der hoogleeraren van de Vrije Universiteit ter sprake gebracht, de ééne maal in het *Professorengezelschap*, en de andere maal in een *Commissie* van den Senaat.

En nu kan, dunkt ons, het oordeel wel geen ander zijn, dan dat wie zelf zich zulk een publicatie veroorloofde, zich minder zou hebben bloot gegeven, indien hij op minder hoogen toon soortgelijke publicatie in ons blad gewraakt had.

Immers het beweren dat het *Professorengezelschap* een uitsluitend vriendschappelijk karakter droeg, hebben we reeds voor drie weken, en wel met een verwijzing naar het Leidsche Professorengezelschap, te niet gedaan.

De tweede brief was van dezen inhoud:

Geachte Hoofdredacteur!

Gij hebt in het laatste nummer van de *Heraut* eenige aanmerkingen gemaakt over het niet opnemen in »de correspondentie over mijn ontslag" van den brief van Curatoren aan Directeuren d.d. 28 Sept. j.l.

Veroorloof mij een paar woorden ter verweer.

Bedoelde brief is niet »uit de correspondentie uitgevallen"; hij heeft er nimmer, 't zij in originali, 't zij in afschrift deel van uitgemaakt, en *kon* dus ook *niet* door mij worden gepubliceerd.

Het zou derhalve ook weinig gebaat hebben, indien ik toestemming aan Curatoren gevraagd had, vermits ik dan wel de toestemming, maar niet den brief van Curatoren zou hebben gehad.

Het lag natuurlijk ook niet op mijn weg, brieven van *anderen* over mijn ontslag op te vragen; allerminst wanneer die blijkbaar *niet* voor mij *bestemd* waren; en nog minder, wanneer de geadresseerde mij die ter lezing had aangeboden, onder de kennisgeving, dat men dit deed »*confidentieel*, vast er op rekenende, dat ik die niet publiek zou behandelen."

Eindelijk merk ik op, dat deze brief van Curatoren aan Directeuren mij eerst ter lezing is toegezonden, tegelijk met den brief waarin mij *ontslag verleend werd*; hij valt dus buiten het kader van de correspondentie, die liep tot en met het ontslag. Op mij persoonlijk kon die brief dan ook geen invloed uitoefenen; daarvoor kwam hij te laat.

Maar nu nog een bescheiden verzoek. Gij wilt uwe lezers zelven laten oordeelen, en deelt daarom den bewusten brief mee. Uitnemend. Maar tot dusver bracht gij nimmer ook mijne beschouwingen onder de oogen uwer lezers. Zoudt gij nu niet eens ook mijn schrijven aan Directeuren naar aanleiding van den brief onder de oogen uwer lezers willen brengen?

Met verschuldigde hoogachting,

Uw dw. dienaar,

A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

2 Januari 1897.

Wij voor ons meenen het recht te hebben, onze meening te handhaven, dat nu er in de medegedeelde stukken melding was gemaakt van eene *memorie* van Curatoren, die door Directeuren aan den heer De Savornin Lohman ter lezing was gezonden, en die strekte ter wederlegging van diens harde beschuldiging, alsof Curatoren zich hadden schuldig gemaakt »*aan krenkende, onrechtmatige, in hooge mate beleedigende bejegening*", — de billijkheid had gevorderd, dat ook deze *memorie* ware gepubliceerd.

De reden waarom de President-Directeur zoo met nadruk *niet*-publicatie verzocht had, komt niet voor onze rekening, al spreekt het vanzelf, dat dit verzoek den heer De Savornin Lohman dekt.

Het stuk *is* nu publiek, en onze lezers hebben thans kunnen oordeelen, of publicatie van dit stuk niet metterdaad noodzakelijk was.

Of we ook bedoeld schrijven van den heer De Savornin Lohman naar aanleiding van die *memorie* zullen afdrukken, weten we nog niet.

We veroorloven ons daarbij te rade te gaan met ons eigen oordeel; een recht dat geen redactie zich betwisten of ontnemen laat.

Stellig zouden we daartoe reeds zijn overgegaan, indien opneming ervan niet de bijvoeging van een antwoord onzerzijds noodzakelijk zou maken, en indien niet te bezien stond, dat de heer De Savornin Lohman daarop weer en nogmaals in ons blad zou willen repliceeren; een gang van zaken die de discussie licht in het eindelooze rekken zou.

En of dit nu raadzaam is, en door onze lezers gewenscht wordt, is iets wat onze redactie vooralsnog betwijfelt.

Genoeg, om het duidelijk te maken, dat de al of niet-opneming van dezen brief volstrekt niet een eenvoudige quaestie van overdrukken was, maar een muisje kon blijken dat een staart had.

Bovendien die brief *is publiek*.

Wie wil kan ze lezen.

Iets waartoe wij onzerzijds het publiek volgaarne opwekken, al mogen we het niet verhelen, dat de indruk, dien de lezing achterlaat, weinig kracht ter overtuiging zal oefenen.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van den heer J. H. Schranmeijer te R. *f* 2.50; door den heer J. C. van Biemen te Leiden, van J. W. B. *f* 2.

Uit de Pers.

Nu eenmaal het vraagstuk van Art. 36 te Middelburg aan de orde is gesteld, begint men ook in onze kerken zich met het tegen dit artikel ingebrachte *gravamen* bezig te houden.

Ds. Gispen leverde er reeds meer dan één artikel over, waarin hij den stand der quaestie poogt duidelijk te maken.

Een stuk hieruit wenschen we ook aan onze lezers voor te leggen, en wel dit:

Over dit bezwaar springen echter velen heen, door de woorden der belijdenis niet in historischen zin maar in ethischen zin te verklaren, en zoo het verschrikkelijke er uit te lichten. De Overheid moet, zeggen ze, historische rechten eerbiedigen, d. i. de Nederlandsche Hervormde kerk als de ware kerk handhaven, of wel de Gereformeerde kerk als de ware kerk erkennen; en vatten dan het woord »uitroeien" in betrekking tot de afgoderij en valschen godsdienst op, als beteekenende bloot: »dulden", dus *niet uitroeien*. — en het te grunde werpen van het rijk des Antichriste, als: de Roomschen zooveel mogelijk in toom houden, hun geen geld geven voor hun eeredienst enz. Ongeveer zooals het was in ons land tegen het einde van de 17e en in de 18e eeuw. Alles wat zedelijk is, moet de Overheid bevorderen en alles wat onzedelijk is, moet zij tegengaan, overeenkomstig Gods Woord.

Deze ethische of zedelijke opvatting van het artikel vindt tegenwoordig in breeden kring instemming. Gelijk op elk gebied de grenzen verflauwd en de beginselen òf verzwakt en vervalscht, òf veronachtzaamd worden, zoo ook hier. Alleen de Roomschen komen tot den wortel der zaak, als zij openlijk uitspreken, dat het Protestantisme, als zijnde een dwaling, *geen recht van bestaan heeft*, maar dan ook consequent de gevolgtrekking maken dat, wat geen recht van bestaan heeft, dan ook niet geduld behoort te worden.

En wie nu de woorden onzer belijdenis taalkundig en bij het licht der historie overweegt, zal toch moeten erkennen, dat ook aan de bekende woorden in onze belijdenis dezelfde gedachte ten grondslag ligt.

Niet de kerk roeit de afgoderij uit.

Niet de kerk roeit den valschen godsdienst uit.

Niet de kerk werpt het rijk van den Antichrist te gronde.

Maar de kerk *leert*, dat de Overheid dit doen moet.

De kerk is de zuster der barmhartigheid, optredend in het midden der menschheid en alom in de wereld de werken van Christus doende.

De kerk vergiet geen bloed.

Maar de kerk zegt tot de Overheid: Gij Overheid, hebt een ambt van God ontvangen. En in dat ambt is u door God zelven de verplichting opgelegd, om uw hand te houden aan den heiligen kerkedienst. Gij moet den kerkedienst in stand houden, met het predikambt en de scholen u bemoeien, en zorg dragen, dat dit behoorlijk kan bestaan en in stand gehouden worden. God de Heere heeft u aangesteld en u macht gegeven om te weren en uit te roeien allen valschen godsdienst. Met alle u ten dienste staande middelen moet gij elken godsdienst, die niet als den waren door ons beleden wordt, weren, d. i. niet toelaten in uw rechtsgebied; zooals de Overheid b.v. zigeuners van de grenzen weert of emigranten, zonder middel van bestaan, niet toelaat in het land, zoo moet alle godsdienst geweerd worden, die niet de ware is, of daarvoor gehouden wordt. Is die godsdienst in uw land binnengeslopen, dan moet gij hem uitroeien. Niet dulden, of slechts bescherming of stoffelijken steun onthouden; maar uitroeien, zooals men boomen uitroeit met bijl en houweel, kort en klein slaan, dat er geen spoor, dat er niets van overblijft. Dat beteekent: uitroeien.

Dit blijkt ook uit het gevolg, om namelijk door het uitroeien van alle afgoderij en valschen godsdienst »het rijk des Antichrists te gronde te werpen."

Historisch kunnen we door het rijk van den Antichrist moeilijk iets anders verstaan dan de Roomsche kerk en in het algemeen de Pauselijke macht, die zich over alle koninkrijken der wereld poogt uit te strekken, en de wet wil voorschrijven aan de gansche wereld.

Deze macht ter neder te werpen, wordt beleden tot het ambt der Overheid te behooren.

Voorts wordt beleden, dat het tot 't ambt der Overheid behoort: »het koninkrijk van Christus te vorderen" (of te bevorderen) »het woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een tegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in zijn Woord gebiedt."

Deze woorden bevatten niets dubbelzinnigs. Wie deze woorden èn taalkundig èn historisch zoekt te verklaren, zal niet lichtelijk komen tot eene ethische verklaring, maar de taak der Overheid er in zien aangewezen, als gebiedende en dwingende macht.

De Overheid moet:

de hand houden aan den heiligen kerkedienst;
om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst;
het rijk van den Antichrist te gronde te werpen;
het koninkrijk van Christus bevorderen;
het woord des Evangelies overal doen prediken;
opdat God van een tegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in zijn woord gebiedt.

Neemt men hierbij nu in aanmerking, dat Gereformeerden, zonder uitzondering, belijden, dat de Overheid een dwingende macht van God heeft ontvangen, dan volgt noodwendig al het overige.

Ook komt hierbij in aanmerking, de verklaring van het derde gebod in Zondag 36 van onzen Catechismus, alwaar, in de 100ste vraag gevraagd wordt: »Is het dan zoo groote zonde Gods Naam met sweren en vloeken te lasteren, dat God zich ook over die vertoornt, die, zooveel als het hun mogelijk is, het vloeken en sweren niet helpen weren en verbieden?"

En geantwoord: »Ja gewisselijk; want daar is geen grooter zonde, noch die God meer vertoornt dan de lastering zijns Naams, *waarom Hij ook desulken met den dood te straffen bevolen heeft.*"

En nu is het niet de vraag, hoe art. 36, door den drang der tijden en der omstandigheden, is toegepast. En ook niet, hoe het in de tegenwoordige omstandigheden zou behooren en kunnen toegepast worden; maar eenig en alleen is dit de vraag: wat staat er, en is hetgeen er staat, werkelijk in Gods Woord aangewezen als de roeping en de taak der Overheid?

Alzoo het bezwaar, niet tegen art. 36, (zooals dikwijls -ten onrechte gezegd wordt) maar tegen enkele zinsneden van dat artikel, heeft dus dezen grond, dat de bezwaarden van oordeel zijn, dat deze zinsneden niet overeenkomen met Gods Woord.

Allereerst dus moeten deze zinsneden aan Gods Woord getoetst worden, en moet worden nagegaan, of hetgeen men uit de wetgeving van Israël hiervoor zou kunnen aanvoeren, ook geldt voor de kerk der volkeren, de kerk des Nieuwen Verbonds.

Het gaat dus niet over het negatieve, de z.g. scheiding van kerk en staat, maar over iets zeer positiefs, over de vraag: wat leert Gods Woord van de verhouding der kerk tot den burgerlijken staat onder de bedeeling des Nieuwen Verbonds?

Deze vraag was in de dagen der Reformatie niet aan de orde en men ging toen op den weg der eeuwenoude overlevering voort. Maar God heeft de tijden en stonden veranderd en vragen aan de orde doen komen, die de vaderen niet gekend, althans niet in het verband gekend hebben, waarin zij zich nu aan ons voordoen.

Een der hoofdpunten van het geschil is hier zeer juist aangewezen.

Is de taak der Overheid een ethische of een magistrale, d. i. zulk een die met *dwingende macht* moet volvoerd worden; waarmede dan samenhangt als tweede vraag de quaestie, of de woorden: *uitroeien* enz., in Art. 36, taalkundig en historisch eene andere verklaring dan die op *dwang* doelt, toelaten.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 8 Januari.)

Redacteur van „Het Kerkblad."

Het Moderamen van de laatstgehouden Curatorenvergadering brengt door dezen ter algemeene kennis, dat de heer C. Mulder, leeraar aan de Theologische School te Kampen, benoemd tot Redacteur van *Het Kerkblad*, zooals reeds vroeger in *Bazuin* en *Kerkblad* is meegedeeld, den 1sten *Januari* 1897 *als zoodanig in functie treedt.*

Gelijk tot nu toe alleen de *ontvangsten* en *berichten*, zullen van heden af ook de *verslagen* voor *Het Kerkblad* bestemd, niet meer aan het adres van den eervol ontslagen vroegeren Redacteur, Ds. W. H. Gispen, maar aan den heer C. Mulder *te Kampen* moeten opgezonden worden.

Den Scribae van Classicale en andere kerkelijke vergaderingen, wordt beleefd verzocht, hierop wel te willen letten ter voorkoming van noodelooze vertraging in de plaatsing hunner stukken.

Tijdige verzending aan het *juiste adres* bevordert eene spoedige plaatsing; terwijl het zeker, om *Het Kerkblad* aan deszelfs doel te doen beantwoorden, ook zeer gewenscht is, dat zooveel mogelijk aan alle meerdere kerkelijke vergaderingen een kort verslag in hetzelve worde geplaatst.

Met hartelijken dank aan den vroegeren Redacteur voor den dienst door ZEerw. ook in deze betrekking aan de kerken bewezen, hebben de Curatoren met vertrouwen de Redactie van *Het Kerkblad* aan den Heer C. Mulder opgedragen. Met al de toewijding van zijn hart en met de hem eigene nauwgezetheid zal hij, gelijk elke hem opgedragen taak, zeker ook deze vervullen.

De Heere late het hem aan zijne hulpe nooit ontbreken en doe ook dezen arbeid strekken tot bevordering van het welzijn zijner kerken.

Het Moderamen
van het Curatorium voorn.,
Dr. G. VAN GOOR, *Praeses.*
L. NEIJENS, *Scriba.*

Bunschoten, } Dec. 1896.
Amsterdam, }

In afhankelijkheid van den Heere aanvaard ik dezen arbeid, na de vereerende opdracht van het Curatorium, als Deputaten der Synode voor *Het Kerkblad*. Tevens beveel ik mij aan voor ieders medewerking tot een geregelden gang van zaken; gelijk ik die reeds sedert den aanvang van ons »Officieel orgaan" als assistent van Ds. W. H. Gispen mocht ondervinden.

Den aftredenden Redacteur zij hierbij ook onze dank toegebracht voor zijn onverpoosden toeleg om het mij en de drukkerij zoo gemakkelijk mogelijk te maken.

Mij aansluitende bij dit woord van het Moderamen, wil ik daarbij herinneren:

dat *Het Kerkblad* reeds 's Woensdags in den vooravond moet afgedrukt worden, ten einde tijdig een proefblad aan de *Heraut* te kunnen toezenden, volgens besluit der Synode. Hoe eer ik dus alles ontvang, hoe beter het is.

Allen heil toebiddend,
Uw dw. br.,
C. MULDER.

Kampen, 28 Dec. 1896.

Buitenland.

Christenvervolging in Rusland.
Vervolg.

In het voorjaar van 1895 werden de gevolgen van het besluit door de Dugobarzen genomen, om geen wapenen te dragen, openbaar. Conflicten met de regeering konden niet uitblijven. In het dorp Rodionowka werd een arrestant gebracht, die verder geleid moest worden. Fedor Lebedew, broeder van Matwei, die al dienst geweigerd had, was aan de beurt en daarom verplicht den gevangene te geleiden.

Fedor Lebedew verklaarde aan de Overheid, dat hij den arrestant niet begeleiden kon, want het was hem onmogelijk, om tegenover hem geweld te gebruiken, en daardoor werd zijne begeleiding doelloos. Daarom verzocht hij der Overheid daarvan aan de regeering kennis te geven. De persoon, die met hem sprak, zeide: »Ik ben geen verrader, maar ik zal den arrestant bij u aan huis brengen, dan moogt gij met hem doen gelijk het u goeddunkt." Fedor Lebedew begaf zich toen naar huis en plaatste zich in zijn hut, toen de oudste den arrestant tot hem bracht, hem daar liet, en zich verwijderde.

Deze behandelde den gevangene als een pelgrim, liet hem zich warmen bij het vuur, gaf hem te eten en te drinken en besorgde hem nachtlogies.